

УДК 346.5:334.722

Гарасимлюк М.В., к.е.н., ст. викладач, **Смолинець І.Б.**, асистент[©]
*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

У статті розглянуто чітке визначення та розмежування форм підприємницької діяльності, це питання в складних та мінливих умовах сьогодення набуває особливої актуальності.

Розглянуто теоретичні основи організаційно-правових форм підприємництва та погляди провідних дослідників щодо аграрного підприємництва.

Ключеві слова: організаційно-правові форми, аграрне підприємництво, виробництво, класифікація, розвиток, інформація.

Вступ. Виходячи з того, що на даний час не сформовано чітке визначення та розмежування форм підприємницької діяльності, це питання в складних та мінливих умовах сьогодення набуває особливої актуальності. Адже, беручи до уваги факт зростання масштабів аграрного підприємництва, сільськогосподарський товаровиробник потребує глибокого опанування питань вибору форми здійснення своєї діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Підприємництво – це безпосередньо самостійна, систематична на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку встановленому законодавством [4].

Суть та теоретичні основи підприємництва досліджувалися в працях багатьох науковців як: М. Дем'яненка, А. Кривцова, А. Задоя, Ю. Петруня, І. Ансофф.

Сучасні підходи до класифікації видів підприємництва є неоднозначними. Це обумовлює необхідність вивчення даного питання для ефективного розвитку всіх видів підприємницької діяльності.

Постановка проблеми. Метою статті є розгляд теоретичної основи організаційно–правових форм підприємництва.

Виклад основного матеріалу. Виділяють виробничу, комерційну та фінансову підприємницьку діяльність. Так, виробниче – це підприємництво, при якому здійснюється виробництво продукції, товарів, робіт, надаються послуги, створюються відповідні духовні цінності. До цього виду підприємництва належать безпосереднє виробництво товарів та послуг, виробниче їх споживання, а також інформаційна діяльність у цих сферах. Комерційне, що характеризується операційними угодами з купівлі-

[©] Гарасимлюк М.В., Смолинець І.Б., 2014

продажу товарів та послуг. Саме цей вид підприємництва забезпечує найбільш швидку віддачу. Комерційне підприємництво пов'язано з діяльністю товарних бірж та торговельних організацій. Особливим видом підприємницької діяльності є фінансове підприємництво, полем діяльності якого виступають комерційні банки та фондові біржі. Зазначена класифікація доповнюється менеджмент-консалтингом, під яким розуміють надання незалежних порад та допомоги з питань керівництва, враховуючи визначення та оцінку проблем та/або можливостей, рекомендацію відповідних засобів та допомогу в їх реалізації.

Виробниче – це підприємництво, що вирішує такі основні задачі: а) створює матеріальний продукт, який може задовольнити базові потреби людей (предмети споживання) та служить капіталом для всіх сфер підприємництва (засоби виробництва); б) реалізує основні науково-технічні ідеї, при цьому закладає фундамент економічного прогресу суспільства в цілому. Торгове підприємництво – це особливий вид підприємницької діяльності, пов'язаний головним чином з доведенням продукту від виробника до споживача. Не створюючи нового матеріального продукту, торгове підприємництво реалізує особливий товар – послугу, прискорює та в цілому здешевлює процес просування товару. Кредитне підприємництво – це різновид підприємницької діяльності, пов'язаний з акумуляцією вільних грошових засобів та наступним використанням їх для надання кредиту на принципах строковості, платності та повернення. Крім того, разом із виробничим, комерційним і фінансовим А. Задоя, Ю. Петруня визначають посередницьке і страхове підприємництво, тобто за основу розмежування видів підприємницької діяльності береться поділ на виробничу, торговельну, постачально-збутову, посередницьку й іншу підприємницьку діяльність.

Підприємницьку діяльність, зорієнтовану на досягнення прямих економічних результатів – прибутку, зростання масштабів тощо, називають комерційною. Хоча визнається також підприємницькою діяльність, зорієнтована не на прибуток, а на вирішення національних проблем (освоєння космосу, ядерна енергетика, будівництво шляхів сполучення тощо). За сферою організаційних новацій виділяють: наукове, аграрне, фінансове, промислове, страхове, посередницьке, торговельне [1].

За фактором новаторства виділяють два її види: науково-технічне, або інноваційне та ринкове. Науково-технічне передбачає діяльність щодо економічної реалізації нововведень і винаходів у різних сферах економіки, включаючи організацію та управління. Різновидом інноваційного підприємництва є венчурне підприємництво, тобто особливо ризикове. Ринкове – це діяльність із закупівлі товару за низькою ціною і продаж його на інших ринках за вищою. За показниками успіху виділяють глобальне і просте підприємництво [1].

Відповідно до способу організації може існувати залежна та незалежна підприємницька діяльність. Залежна підприємницька діяльність (франчайзинг, з франц. franchise - пільга, привілеї) здійснюється на основі

ліцензії відомої фірми. Виділяють три її види: товарний франчайзинг, коли підприємець отримує право у провідній фірмі на продаж товарів з її торговою маркою; виробничий франчайзинг, який здійснюється на основі ліцензії на виробництво товару, тобто сировина і матеріали купуються у певного підприємства; діловий франчайзинг, коли купується франшиза на вид діяльності. Така підприємницька діяльність має певні переваги: підприємець користується вже перевіреними методами, зменшується ступінь ризику, накопичується підприємницький досвід тощо. Разом з тим, слід визначити і ряд недоліків, які проявляються в недостатній самостійності та малій доходності. Незалежна підприємницька діяльність здійснюється самостійно і ґрунтується на власних підприємницьких ідеях [2].

За організаційними формами виділяють такі види: зі створення і функціонування нових підприємств; діяльність у функціонуючих організаційних структурах; об'єднання підприємств на основі спільних інтересів. Підприємницька діяльність може здійснюватись в підприємствах різних розмірів: малих, середніх і великих. За складом учасників виділяють спільну підприємницьку діяльність, яка здійснюється за участю партнерів двох або декількох країн. Спільне підприємництво забезпечує доступ до новітніх технологій, машин, устаткування. Слід звернути увагу на те, що залежно від режиму підприємницького середовища виділяють зони вільного підприємництва, де здійснюється спільне підприємство в різних правових формах. Характерною їх ознакою є особливі пільгові та інші режими щодо підприємницької діяльності.

З огляду на способи та методи досягнення цілей підприємницька діяльність поділяється на позитивну та негативну. Перший тип пов'язаний з цивілізованим шляхом одержання прибутку за рахунок наданих суспільством можливостей обміну і називається поняттям економічної культури і спрямована на забезпечення інтересів суспільства. Другий тип характеризується насильницькою поведінкою, насильницькими методами отримання максимального прибутку, несумісними з існуючими нормами моралі та етики. Слід зазначити, що підприємництво передбачає отримання максимально високих прибутків. Однак, при цьому повинні використовуватись цивілізовані методи досягнення своїх цілей. В протилежному випадку така діяльність вже не є підприємницькою [2].

Аналіз підприємницької діяльності в країнах з розвинутою ринковою системою господарювання показує, що існує дві моделі підприємництва (вони класифікуються за об'єктом прикладання підприємницької ініціативи): класичне – це традиційне, консервативне підприємництво, спрямоване на максимальну віддачу ресурсів, керування об'ємами виробництва, де задіяні зовнішні фактори (позики, протекціонізм) та внутрішні фактори щодо виявлення резервів фірми для підвищення рентабельності, оновлення номенклатури продукції, що випускається та інноваційне підприємництво - модель підприємницької діяльності, пов'язана з такою важливою функцією як новаторство. Роль підприємця в цьому випадку зводиться до створення

новинок, продуктів, що не були відомі раніше, завдяки використанню нових факторів економіки, шляхом нового їх поєднання. За організаційною ознакою виділяють одноосібне володіння, партнерську та корпоративну діяльність.

Одноосібні володіння, де власником є одна особа або сім'я, є найпоширенішими. Одноосібна власність охоплює 10-14 відсотків фінансового обсягу всього американського бізнесу. Проте, на сучасному етапі, панівне становище в економіці багатьох країн займають корпорації. Виходячи із вищевикладеного, слід зазначити, що існує досить багато підходів до класифікації підприємницької діяльності. Проте, подальшого розгляду потребує питання необхідності класифікації підприємництва в аграрному секторі. Узагальнення різних поглядів відомих дослідників наведено нами на рис. 1.

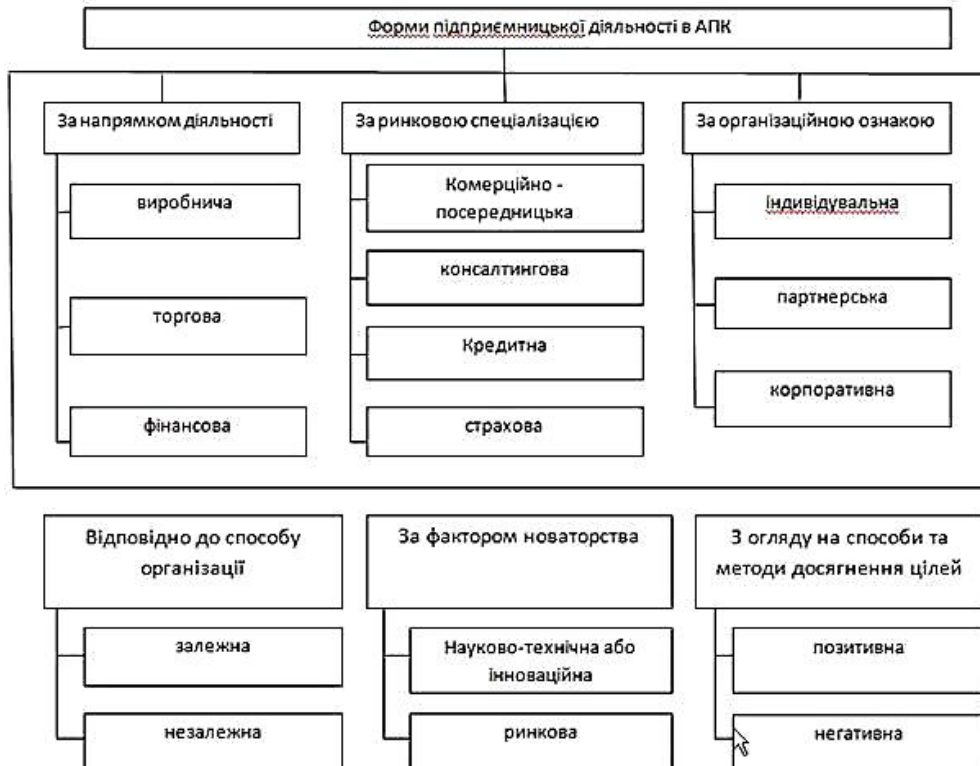

Рис.1. Форми підприємницької діяльності в АПК за різними класифікаційними ознаками

Джерело: власні дослідження.

Отже, в контексті даного дослідження, розглянувши та систематизувавши погляди провідних дослідників, вважаємо, що аграрне підприємництво доцільно класифікувати наступним чином: залежно від напрямку діяльності виділити (виробниче, торгове та фінансове); за ринковою

спеціалізацією (комерційно-посередницьке, консалтингове, кредитне та страхове); за організаційною ознакою (індивідуальне, партнерське, корпоративне); відповідно до способу організації (залежне та незалежне); за фактором новаторства (науково-технічне або інноваційне) та з огляду на способи та методи досягнення цілей (позитивне та негативне).

Удосконалення господарювання і відносин власності стали одним з основних векторів реформування аграрного сектора економіки України. В ході зазначених перетворень було реформовано колективні сільськогосподарські підприємства, а їх землю і майно передано у власність працівників шляхом паювання. В результаті власникам земельних часток (паїв) надано можливість створити особисте селянське, фермерське господарство, приватне (приватно-орендне) підприємство або стати членом товариства з обмеженою відповідальністю, виробничого кооперативу чи акціонерного товариства. За бажанням виділені землі можна здати в оренду. Отже, в ході аграрної реформи почали функціонувати нові господарські структури.

Запропоновано виділити індивідуальну, партнерську та корпоративну форму підприємництва, а також розподілити між ними існуючі в аграрному секторі організаційно-правові типи підприємницьких формувань. Така класифікація ідентифікує існуючі форми підприємницької діяльності та логічно розмежовує їх (рис.2).

Під індивідуальним володінням розуміють бізнес, яким володіє, а часто і займається одна особа, що отримує всі прибутки і бере на себе всю відповідальність за справу. Індивідуальне володіння можна розглядати як підприємництво, яке очолює і контролює один підприємець, що забезпечує безпристрасність капіталу, приймає головні управлінські рішення та несе необмежену відповідальність за борги та втрати в обмін на можливість отримати прибуток.

Важливими перевагами індивідуального підприємництва для сільськогосподарського товаровиробника є: а) повна самостійність і відповідальність; б) самостійний контроль за здійсненням діяльності, прийняття особисто підприємцем всіх рішень; в) висока ефективність праці, тому що підприємець працює на себе і зацікавлений в отриманні прибутку; г) можливість творчо себе реалізувати. Крім того, вважається, що таке підприємництво найбільше наближене до споживача, тому більш вдало може забезпечити його потреби.

Особливість індивідуального підприємництва полягає в тому, що підприємець є господарем, самостійно веде і контролює свою справу. Основними мотивами при цьому виступає зацікавленість працівника в результатах праці, готовність збільшувати, розширювати виробництво при найменших затратах, що певною мірою здешевлює виготовлену продукцію. До індивідуальної форми підприємництва варто віднести: особисті селянські і фермерські господарства, а також приватні (приватно-орендні) підприємства.

Рис. 2. Класифікація форм підприємницької діяльності в аграрному секторі

Висновки. Підприємництво є досить багатограним поняттям, поширеним в різних галузях економіки. Недоцільно ототожнювати його лише з купівлею-продажем товарів або зі звичайною торговельною чи комерційною діяльністю. Поняття підприємництва набагато ширше. Це не лише особливий вид діяльності, але сукупність відносин, що виникають в ході його здійснення. Тому підприємницьку діяльність можна розглядати за різними ознаками. Відповідно сучасні підходи до класифікації видів підприємництва є неоднозначними. Це обумовлює необхідність подальшого дослідження даного питання для виділення умов ефективного розвитку всіх видів підприємницької діяльності в аграрному секторі.

Література

1. Дем'яненко М.Я. Стан державної фінансової підтримки сільського господарства / М.Я. Дем'яненко, Ф.В. Іваніна // Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку / За ред. П.К. Канінського. – К.: ННЦ ІАЕ. – 2010. – С. 233 -235.
2. Кривцов А.С. Предпринимательство как тип хозяйствования / А.С. Кривцов. – Х.: Прапор, 2011. – 118 с.

3. Мармуль Л.О. Особливості оподаткування суб'єктів малого підприємництва / Л.О. Мармуль, Н.С. Танклевська // Вісник економічної науки України. – 2008. – №2 (6). – С.26-28.

4 Малік М. Й. Підприємництво та його організаційно-правові форми / М. Й. Малік, П. І. Гайдуцький, О. Г. Шпикуляк // Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наукова доповідь – К.: ННЦ ІАЕ, 2011. – С.164-166.

Аннотация

В статье рассмотрены четкое определение и разграничение форм предпринимательской деятельности, этот вопрос в сложных и меняющихся условиях сегодняшнего приобретает особую актуальность.

Рассмотрено теоретические основы организационно-правовых форм предпринимательства и точки зрения ученых относительно аграрного предпринимательства.

Ключевые слова: *организационно-правовые формы, аграрное предпринимательство, производство, классификация, развитие, информация.*

Summary

A clear decision and differentiating of forms of entrepreneurial activity is considered in the floor, it a question in the difficult and changeable terms of segodennya acquires the special actuality.

The theoretical foundations of legal forms of business and views of leading researchers on agricultural entrepreneurship

Key words: *legal forms are an, agrarian enterprise, production, classification, development, information.*

Рецензент – к.е.н., доцент Гачек Т.С.